

KNIŽNICA GEJZU NAVRÁTILA V KNIŽNOM FONDE SPOLKU SV. VOJTECHA V TRNAVE

KATARÍNA KARABOVÁ

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá knižnicou Gejzu Navrátila, ktorú po jeho smrti v roku 1979 odkúpil Spolok sv. Vojtecha v Trnave. Všíma si predovšetkým historické tlač, ktoré sa v knižnici nachádzajú. Úroveň knižnice tohto slovenského cirkevného hodnostára zvyšuje aj obdivuhodná zbierka lexikónov a encyklopédií z viacerých vedných odborov. Najstaršou publikáciou z predmetnej zbierky je po nemecky písaná tlač z roku 1578 vydaná v Bazileji pod názvom *Cosmographia oder Beschreibung aller Ländern*, ktorá vyšla od roku 1544 v niekoľkých vydaniach. Ide o jeden z prvých opisov sveta v nemčine. Jej autorom je významný kartograf Sebastian Münster. Knižnica Gejzu Navrátila je zaujímavá aj z iného hľadiska. Okrem toho, že obsahuje viaceré historické a genealogické tlač v rôznych jazykoch, disponuje bohatou zbierkou časopisov z rôznych oblastí. Knižnica je dnes vo veľmi dobrom stave uložená v priestoroch Spolku sv. Vojtecha v Trnave.

Kľúčové slová: Gejza Navrátil, Spolok sv. Vojtecha v Trnave, historické tlač.

GEJZA NAVRÁTIL

Knižnica Gejzu Navrátila je poslednou časťou knižného fondu Spolku sv. Vojtecha v Trnave, ktorej sme sa dosiaľ nevenovali pozornosť.¹ Pritom však v žiadnom prípade nejde o nezaujímavú zbierku. Práve naopak, ak by sme dali za pravdu domnienke, že obsahy súkromných knižníc poukazujú nielen na možné odborné zameranie, ale i na charakter osobnosti ich vlastníka, núka sa nám príležitosť nazrieť popri zbierke kníh aj do mysle jedného z popredných predstaviteľov Spolku sv. Vojtecha v 20. storočí.

Gejza Navrátil sa narodil v roku 1912 v Rišňovciach, rázovitej dedine situovanej v Nitrianskej pahorkatine s bohatou históriou. Prvá písomná zbierka o obci pochádza podľa dostupných zdrojov z roku 1272.² Štúdiá na meštianke (Hlohovec) a gymnáziu (Nitra), ako aj vysokú školu (Nitra) absolvoval Gejza Navrátil v rodnom regióne. V roku 1936 ho však záujem o teológiu priviedol na Rímskokatolícku bohosloveckú fakultu do Bratislavy. O dva roky neskôr bol vysvätený za kňaza. Po vysviacke pôsobil ako kaplán v Skalici, neskôr v Seredi. Vo viacerých farnostiach pôsobil ako ich správca až do roku 1948, keď zastával funkciu biskupského školského komisára pre dekanát Bátovce. V službách katolíckej cirkvi zastával aj posty správcu farnosti sv. Martina v Bratislave, bratislavského dekana či konzultora apoštolskej administratúry v Trnave. Popri tom bol aktivistom Slovenskej mierovej rady v okrese Levice. Od roku 1975 dokonca vystupoval ako predseda slovenskej sekcie Združenia katolíckeho

1 Dosiaľ odznali v súvislosti s knižným fondom Spolku sv. Vojtecha v Trnave príspevky na tieto témy: KARABOVÁ, K. Knižná pozostalosť Antona Bernoláka v Spolku sv. Vojtecha v Trnave. In: KRUŠINSKÝ, R. (ed.). *Problematika historických a vzácných knižných fondů 2010*. Olomouc: SDRUK ČR – VKOL, 2011, s. 97–104; KARABOVÁ, K. Tlač 16. storočia v knižnici Spolku svätého Vojtecha v Trnave. In: KRUŠINSKÝ, R. (ed.). *Problematika historických a vzácných knižných fondů 2009*. Olomouc: SDRUK ČR – VKOL, 2010, s. 239–246; ŠOTKOVSKÁ, K. Odkaz antickej literárnej tradície v knižnici Spolku sv. Vojtecha v Trnave s dôrazom na produkciu Trnavskej univerzity 1635–1777. In: KRUŠINSKÝ, R. (ed.). *Problematika historických a vzácných knižných fondů 2008*. Olomouc: SDRUK ČR – VKOL, 2009, s. 277–284.

2 *História obce Višňovce* [online]. [cit. 2014-08-31]. Dostupné na <http://www.risnovce.sk/o-obci/historia.html>.

duchovenstva *Pacem in terris*, čo bola organizácia úzko spolupracujúca so štátnou mocou. V roku 1976 bol zvolený za poslanca Slovenskej národnej rady. Zomrel v roku 1984 a pochovaný je v Dóme sv. Martina v Bratislave.³

CHARAKTER KNIŽNICE

Knižnica pozostáva z 9 415 položiek. Podľa tematického zamerania sa v predmetnej knižnej zbierke nachádzajú knihy z rôznych oblastí, ako je celkom logicky najmä teológia, politická a historická spisba, geografia. Gejzovi Navrátilovi sa však nedá uprieť zrejme špeciálne zameranie na genealógiu i obľubu v numizmatike. Z dôvodu výskytu diel z týchto oblastí je možné ju radiť k ojedinelým svojho druhu na Slovensku.⁴ Ako sme už vyššie naznačili, knižné zbierky nám v istom zmysle slova pootvárajú pomyselné dverka do súkromia ich vlastníkov. A tak podľa množstva titulov z oblasti románopiseckej, hudobnej literatúry a poézie, sa dá usúdiť, že ich vlastník bol vnímavý a rozhladený človek. Naopak počet cestopisov a máp predznamenáva Navrátilovo zanietenie aj v tejto oblasti. Početnou a iste i unikátnou súčasťou tejto knižnice je súbor náučných slovníkov a encyklopédií. Knižnica disponuje aj neobvyklou časopiseckou zbierkou.

OSUD KNIŽNICE PO SMRTI GEJZU NAVRÁTILA

O knižnicu Gejzu Navrátila prejavil po jeho smrti Spolok sv. Vojtecha v Trnave. Jej cena bola orientačne vyčíslená v posudku z 29. októbra 1984, ktorého autorom bol dr. Anton Bagin, na 50 000 Kčs. Ako píše samotný autor odborného posudku, ohodnotenie knižnice vykonal po konzultáciách s odborníkmi a nielen podľa posúdenia, ktorému slúžil ako podklad poskytnutý zoznam kníh. Spolok sv. Vojtecha zakúpil pertraktovanú knižnicu z pozostalosti Gejzu Navrátila po schválení Ministerstva kultúry Slovenskej socialistickej republiky. Po zakúpení sa stala knižnica súčasťou knižného fondu Spolku sv. Vojtecha v Trnave. Knihy sú k dispozícii na prezenčné štúdium verejnosti. V súčasnosti prebieha ich revidencia a hľadá sa vhodný priestor pre ich náležité uskladnenie. Ku knižnici je k dispozícii prehľadný katalóg s viacerými indexmi, ktoré optimalizujú vyhľadávanie. Väčšina kníh je vo veľmi dobrom stave.

POZORUHODNOSTI KNIŽNICE GEJZU NAVRÁTILA

Medzi najstaršie tlače v skúmanej knižnici zaradzujeme po nemecky napísanú tlač z roku 1578, ktorá bola vydaná v Bazileji pod názvom *Cosmographia oder Beschreibung aller Lendern (Kozmografia alebo opis všetkých zemí)*. Jej autorom je významný kartograf Sebastian Münster. Z dostupných zdrojov vieme, že prvýkrát bolo toto dielo publikované v roku 1544. Následne vyšlo v 24 edíciách vo viacerých jazykov. Ide o jeden z prvých opisov sveta v nemčine. Texty v publikácii sú bohato dopĺňané čiernobielymi sprievodnými ilustráciami, ktoré z tlače, ktorá mohla vo svojej dobe pre mnohých ľudí pôsobiť azda až príliš teoreticky, robia nanajvýš zaujímavý exkurz po vtedy známych končinách sveta. Za zmienku určite stojí aj ďalšia nemecká tlač o čosi mladšieho dáta *Geographie für Kinder zum Gebrauch auf Schulen (Zemepis pre deti)*. Táto publikácia, autorom ktorej bol Georg Christian Raff a ktorá vyšla v roku 1787 v dolnosaskom Göttingene, predstavuje súbor vedomostí pre žiakov na nižšom stupni škôl. Za znalosť často detailných informácií, ktoré sa v učebnici udávajú, by sa nemuseli hanbiť ani študenti dnešných gymnázií.

3 Životopisné údaje sme čerpali z *Lexikónu kňazských osobností Slovenska*. PAŠTEKA, J. a kol. *Lexikón kňazských osobností Slovenska*. Bratislava: Lúč, 2000, s. 980.

4 Čerpané z odborného posudku, ktorý je súčasťou katalógu ku knižnici Gejzu Navrátila. K nahliadnutiu v Spolku sv. Vojtecha v Trnave.

Z historických tlačí spomeňme aj viaceré publikácie v latinskom jazyku. Ich počet nie je obzvlášť vysoký, ale predstavujú neoddeliteľnú súčasť knižnice. Za všetky uvedme na české zeme viažuce sa dielo *Epitome historica rerum Bohemicarum* (*Výťah z českých dejín*), ktorého autorom je český literát a historik, misionár Bohuslav Balbín. V skúmanej knižnici sa nachádza pražské vydanie tohto diela z roku 1677. Iná historická tlač, ktorú s obľubou využívali viacerí barokoví autori, je historické dielo talianskeho humanistu Antonia Bonfiniho *Rerum Hungaricarum decades quattuor* (*Štyri desiatky kníh uhorských dejín*). Gejza Navrátil vlastnil ich vydanie z Lipska z roku 1771. História v knižnici predstavujú aj diela dvoch jezuitov pôsobiacich v 18. storočí na historickej Trnavskej univerzite (1635–1777). Ide o Mikuláša Schmidta zastúpeného v knižnici publikáciou *Episcopi Agrienses* (Jagérski biskupi) a Juraja Praya s budínskym vydaním svojho diela *Historia regum Hungariae* (Dejiny uhorských kráľov). Aj podľa počtu starých tlačí z oblasti histórie môžeme dedukovať eminentný záujem vlastníka knižnice o dejiny. Inou skupinou sú genealogické tlače poukazujúce na záľubu Navrátila v tejto oblasti, o ktorých budeme v krátkosti pojednávať nižšie. V rámci genealogických tlačí máme možnosť nahliadnúť do publikácie z roku 1774 poukazujúcej na slávny pôvod Petra Leopolda, syna Márie Terézie a Františka I. Lotrínskeho, pod kompletným názvom *Specimen genealogico-progonologicum ad illustrandam augustam haburgo-lotharingicam prosapiam caesareo regio principi Petro Leopoldo archiduci Austriae* (Genealogicko-progonologický dôkaz objasňujúci vznešený habsbursko-lotrínsky rod cisárskemu kráľovskému vládcovi, arcivojvodovi Petrovi Leopoldovi). Autorom je Rudolf Coroninus Cronberg a o vydanie tohto diela sa vo Viedni postaral ďalší z jezuitov pôsobiacich v Trnave František Karol Palma. Rudolf Coroninus Cronberg je autorom aj ďalšieho genealogického diela nachádzajúceho sa v knižnici Gejzu Navrátila *Tentamen genealogico-chronologicum promovendae seriei comitum et rerum Goritiae* (Genealogicko-chronologická štúdia o následnosti kniežat a slede dejín Goricie). Ide o druhé vydanie diela, ktoré sa delí na dve časti rozoberajúce podrobne dejiny historického mesta Goricia ležiaceho na pomedzí Talianska a Slovinska. Okrem detailného opisu mesta tu nájdeme napr. aj zoznam rodín, ktoré v meste do autorovej doby žili a pôsobili. Ak by sme mali zhrnúť historické tlače podľa storočia, v ktorom boli vydané, v rámci knižnice Gejzu Navrátila sa nachádza jedna tlač zo 16. storočia, 11 tlačí zo 17. storočia a 55 tlačí publikovaných v rôznych európskych vydavateľstvách v 18. storočí. Bez uvedenia presného roka zostáva 9 tlačí, ktoré vyšli pred rokom 1800.

Teologickú literatúru zastupujú najmä tlače vydané vo Vatikáne prezentované predovšetkým viacerými pápežskými encyklikami. Nasledujú ich rozmanité náboženské publikácie a homiletické príručky. Obdobie vzniku titulov tohto typu literatúry v knižnici Gejzu Navrátila radíme do 19. a 20. storočia.

Z oblasti numizmatiky tu nájdeme dielo z roku 1711 *Histoire des medailles*. Ako autor je tu uvedený Nicolaus Chevalier. Ide o reedíciu staršieho diela, katalógu medailí. Azda viac ako tento súpis je zaujímavých jeho 5 príväzkov a z nich najmä dielo *Nummi aliquot diversi ex argento praestantissimi* (Niekolko rozmanitých a znamenitých mincí zo striebra) od Mikuláša Kedera, ktoré bolo vydané v roku 1706 v Lipsku. Za zmienku z týchto príväzkov určite stojí aj publikácia *De veteris numismatis potentia et qualitate lucubratio* (Výklad k významu a kvalite starej mince) z roku 1701, ale aj dielo francúzskeho vzdelanca Jeana Harduina *Chronologiae ex nummis antiquis restitutae* (Následnosť dejov stanovená podľa starých mincí) z roku 1693.

Spomeňme, že Navrátil bol vlastníkom aj niekoľkých edícií starovekých autorov. Konkrétne ide o amsterdamské vydanie Plautových komédií z roku 1721, Curtiove *De rebus gestis Alexandri Magni* (Činy Alexandra Veľkého) z roku 1715 a nekompletne zachované vydanie Vergiliovej Aeneidy, ktorému chýba titulný list.

Ako sme už vyššie naznačili, v knižnici je zachovaný aj väčší počet rôznych encyklopedických príručiek a slovníkov. Dovedna počíta 34 významných publikácií nielen v slovenskom jazyku, ale prevažne v nemčine, češtine, maďarčine, angličtine i latinčine. Za všetky uvedme na tomto mieste *Genealogisches Taschenbuch*, *Meyers Neues Lexikon*, *Allgemeine deutsche real Encyklopädie*, *Lexikon für Theologie und Kirche*, *Révai nagy lexikona*. Obsiahla zbierka publikácií tohto typu pridáva na hodnote každej knižnej zbierky o to viac, že ide o knižnicu súkromnú.

ZÁVER

Knižnica Gejzu Navrátila je jednou zo súčastí knižného fondu Spolku sv. Vojtecha v Trnave. Predstavuje nielen pozoruhodnú zbierku publikácií z viacerých vedeckých odborov, ale nachádza sa tu aj pomerne početná skupina románov a cestopisov, ktoré jej dodávajú svojský charakter. Obsiahly súbor encyklopedickej literatúry, ale aj viaceré genealogické publikácie z nej robia unikátnu knižnicu svojho druhu. Pre súčasného bádateľa je prístupnená v rámci verejnosti dostupnej Knižnice Spolku sv. Vojtecha v Trnave. Podľa tradične spracovaného katalógu kníh prislúchajúcich Navrátilovej knižnici, ktorý je v Spolku k dispozícii, je možné sa k požadovaným tlačiam dostať pomerne rýchlo, a to aj vďaka ochote a ústretovosti personálu knižnice SSV.

THE LIBRARY OF GEJZA NAVRÁTIL IN LITERARY FUND OF ST. ADALBERT SOCIETY IN TRNAVA

Summary: The paper deals with the library of Gejza Navrátil, which was bought by the St. Adalbert Society in Trnava after his death in 1979. It examines mainly historical prints from the library. The library of the former Vice-President of the St. Adalbert Society has a significant quality thanks to an admirable collection of lexicons and encyclopaedias from multiple disciplines. The oldest publication thereof is a print written in German and published in 1578 in Basel entitled *Cosmographia oder Beschreibung aller Länder*, which had been published in several editions since 1544. It is one of the first descriptions of the world in German. The author was Sebastian Münster, an important cartographer. The library of Gejza Navrátil is also interesting from another point of view. Besides the fact that it contains several historic prints in different languages, it also has a rich collection of journals from various disciplines. The library is now in very good condition stored in the premises of the St. Adalbert Society in Trnava.

Key words: Gejza Navrátil, Society of St. Adalbert, historical prints.

Mgr. Katarína Karabová, PhD. (*1978)

Autorka pôsobí na Katedre klasických jazykov Filozofickej fakulty v Trnave, kde vyučuje normatívnu gramatiku latinčiny, prekladové semináre, metriku. V rámci vedeckého zamerania sa špecializuje okrem patristickej literatúry aj na novolatinskú spisbu so zameraním na tlače, ktoré vydávala kníhtlačiareň historickej Trnavskej univerzity (1635–1777).